

OSMANLI ARAŞTIRMALARI
IV

Neşir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
IV

İstanbul - 1984

Sahibi : ENDERUN KİTABEVİ adına İsmail Özdoğan
Yazı İşleri Sorumlusu : Nejat Göyünç
Basıldığı Yer : Edebiyat Fakültesi Matbaası
Adres : ENDERUN KİTABEVİ, Beyaz Saray No. 46

Beyazıt - İstanbul

Kitabına eklediği üç liste de çok faydalı bilgiler sergilemektedir: Bunlar Evliya Çelebi'ye göre, 17. - 19. yüzyıllara ait evkaf belgelerinden edinilen bilgilere göre, II. Mahmud devrindeki duruma göre Bektaşî tekkeleri'nin isimleri ve buldukları yerleri ve kaynaklarını göstermektedir. Yazarın, Evliya Çelebi'nin basılmış nüshalarından değil de Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı'nda bulunan yazmalarından faydalanmış olması da kendisinin titizliğini ve ilmi ciddiyetini göstermektedir.

Eserin sonuna yerleştirilen «Almanca karşılıkları ile», «Deyimler dizini», ilk üçü tekkelerin söz konusu listelere göre dağılışını, son ikisi ise 16. yüzyıl sonlarında Anadolu Medreseleri'ni ve Mühimme Defterleri'ne göre, Kızılbaz bulunan yerleri gösteren beş harita çalışmadan faydalanmayı mükemmelmiştir.

Suraiya Faroqi'nin bu örnek eserinin, kendisinin temenni ettiği gibi (s. 11), bu alandaki yeni araştırmalara ışık tutacağına, onları hareketlendireceğine şüphe etmemelidir.

Nejat Göyünç

Karl Nehring, *Adam Freiherrn zu Herbersteins Gesandtschaftsreise nach Konstantinopel. Ein Beitrag zum Frieden von Zsitvatorok 1606* (Herberstein Baronu Adam'ın İstanbul'a elçilik seyahati. Zitvatorok Barış'ına bir katkı), München 1983, 231 sahife, 1 harita, Südosteuropäische Arbeiten 78, yayınlayan: Mathias Bernath.

Kuruluş devirlerinden itibaren Osmanlı ülkesine uğrayan yabancıların, özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda ve daha sonraları İstanbul'a gelen Mukaddes Roma Germen (Habsburg) İmparatorluğu elçilerinin veya bu heyetlere mensup olanların, sadece yol güzergâhlarındaki şehirler ve kasabalar, buralarda bulunan binalar ve Osmanlı başkenti hakkında pek zengin bilgiler vermekle kalmadıkları, ayrıca Türklerin ve onlarla birlikte yaşayan kavimlerin âdetleri, yaşayış biçimleri hakkındaengin bilgiler verdikleri, bu seyahat-nâmeleri, basımı sırasında da o zamanki hayatı ve şehirleri, içerisindeki yapıları aksettiren gravürlerle süslandıkları malumdur. Bu nedenle de bu tür eserler hem zamanlarında halkın büyük ilgisini kazanmış, hem de sonraları tekrar tekrar basılmalarından da anlaşıldığı üzere, devamlı ilgi toplamıştır. Bu diziye Münih Üniversitesi'ne bağlı Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Enstitüsü'nün kıymetli araştırmacılarından Dr. Karl Nehring bir süre önce, 1565'te İstanbul'a gelen Habsburg elçisi Mihajlo Černović'in hizmetinde bulunan Jakob von Betzek'in, bu seyahate ait küçük risalesini yazmasından faydalanarak yayınlamış (*Gesandtschaftsreise nach Ungarn und die Türkei im Jahre 1564-65*, Münih

Universitesi Finnisch-Ugrisches Seminar yayınlarından 10. cilt, München 1979, XI-78 sahife), aynı zamanda bu kitabın Giriş'inde Adam von Herberstein'in İstanbul seyahatine ait yazma eser üzerindeki çalışmalarının da bitmek üzere olduğunu müjdelemişti. Bu defa Dr. Nehring, sade bu vaadini yerine getirmekle kalmamış, Adam von Herberstein'in 1608/1609'da İstanbul'a yaptığı elçilik seyahatinin, kâtibi Maximilian Brandstetter tarafından kaleme alınan *Itinerarium oder Raisbeschreibung* (Seyahatnâme)'u yayınlarken, uzun Osmanlı-Avusturya Harpleri (1593-1606) sonunda imzalanan Zsitvatorok Barışı (1606) kaynakları külliyatına da katkıda bulunmak istemiştir.

Dr. Nehring'in belirttiğine göre, Brandstetter'in eserinin bir kopyası Münih'te Bavyera Devlet Kitaplığı (Bayerische Staatsbibliothek) Yazmalar Bölümü'nde bulunmaktadır, 233 varaktır. Yayın sırasında 217b-233b arasında bulunan «Von Art und Natur der ottomanischen Herrschaften, Regierung und Kriegsordnung» ve «Der Türken Religion und Glauben» başlıklı bölümleri, Leunclavius'un *Neuwe Chronika türkischer Nation*'undan hemen hemen kelimesi kelimesine aktarma olduğundan, metne dahil edilmemiştir. 17. yüzyıldan kalma bu kopyada, sahifelerinin bazı kısımlarında boşluklar bulunmasından, ana-yazmanın resimli olduğu hükmüne varılmaktadır. Lâkin bol resimli olan bu nüsha, İkinci Dünya Harbi'nden önceki yıllarda (otuzlarda) resimlerinin fotoğrafları çekilmek üzere Viyana'dan Leipzig'e Brockhaus Yayınevi'ne gönderilmiş, fakat harp sırasında bu yayınevinin arşivi, yazmanın esas sahibi Hédervary Ailesi'ninki gibi, büyük ölçüde tahrip ve yok olmuştur. Bu bakımdan yazmanın akibeti de meçhul kalmıştır.

Dr. Nehring, yayınladığı metne gerektiğinde kısa, açıklayıcı notlar da koymakla yetinmemiş, konu ile ilgili güzel bir Giriş de yapmıştır. «Der Friede von Zsitvatorok» ana-başlığını taşıyan bu kısımda hem Zsitvatorok kelimesinin anlamı üzerinde durulmakla (*Zsitva* ırmak adı, bugün Slovakça *Zitava*, *torok* dökülen yer, yani *Zsitva* ırmağının Tuna'ya döküldüğü yer, her iki kelime de Macarca kökenli), yerinin Komorn'un 16 km. doğusunda olduğu belirtilmekte, o tarihlerde bu isimde bir yerleşim mahalli olmadığı da ilâve edilmekte, Batı'da yayınlanan bazı eserlerde yanlış olarak bir yerleşme yeri gibi gösterildiği, Komorn'un 25 km kuzeyinde *Zsitva*'nın Neutra'ya döküldüğü yer olarak tanımlandığı da vurgulanmaktadır (22 s., not 30). Kâtip Çelebi (*Fezleke*, İstanbul 1286, I, 279) ve ondan naklen Naima (*Tarih*, İstanbul 1281, I, 454) görüşmelerin Komorn ve Estergon arasındaki *Zsitva* Boğazı'nda kayıklar üzerinde cereyan ettiğini haber vermektedirler ki, doğrudur. Uzunçarşılı (*Osmanlı Tarihi*, Ankara 1983, 3. baskı, III/I, 95) da anlaşmanın yerini doğru olarak tesbit etmiştir.

Giriş bölümünde ayrıca farklı anlaşma metinlerinden doğan ihtilâflara, Herberstein'in seyahat hazırlıklarına, İstanbul'daki ikametine yer verilmektedir. Elçinin Viyana-İstanbul yolculuğu Mayıs-Eylül 1608 tarihleri arasına rastlamış, İstanbul'da iki ay kadar kalınmış, 30 Ekim 1608'de anlaşma metinleri değiş-tokuş edilmiş, sefaret heyeti 14 Kasım 1608'de İstanbul'dan ayrılmış, 3 Ocak

1609'da Budin'e gelinmiştir. Lâkin bazı sebeplerden Viyana'ya dönüş aynı yılın Eylül ayı ortalarını bulmuştur.

Kitabın son bölümünü bu anlaşmaya ait Sultan I. Ahmed tarafından tasdik edilen metninden, o tarihlerde Habsburg sefaret heyetinde tercüman olarak bulunan Cenova'lı Andrea Negroni'nin İtalyanca'ya yaptığı çeviriden, yine aynı sıralarda yapılan Almanca'ya tercümesi teşkil etmektedir.

Adam Freiherrn zu Herberstein'in İstanbul sefaretine ait bu nefis çalışmanın, Osmanlı-Avusturya münasebetlerinde bir dönüm noktası teşkil eden Zsitvatorok anlaşması sonrasındaki safha kadar, Balkan ülkeleri ve İstanbul Tarihi, o devirdeki yaşayış ve düzen hakkındaki bilgilerimize de ışık tutacağına şüphe yoktur. Bu tür kaynak eserlerden faydalanma imkânını sunduğu için Dr. Karl Nehring'i kutlamak bizim için bir borçtur.

Nejat Göyünç

Valery Stojanow, *Die Entstehung und Entwicklung der osmanisch-türkischen Paläographie und Diplomatie, mit einer Bibliographie* (Osmanlı-Türk Paleografya ve Diplomatiği'nin meydana gelişi ve gelişmesi, bir bibliyografya ile), Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1983, VI-329 sahife. Islamkundliche Untersuchungen. 76. Cild.

Eser, Berlin'de Humbold Üniversitesi Toplum Bilimleri Fakültesi'nde 1981 senesinde tamamlanan bir doktora tezinin düzeltilerek yayınlanmasından meydana gelmiştir. Stojanow'un girişte belirttiği gibi, yüzyılımızın başlarında Osmanlıca pek çok belgenin yayınlanması, bunların ilmi şekilde işlenmesi imkânını da yaratmış, 1920-30 arasında da bazı iç ve dış tesirlerle Osmanlı Diplomatiği (Belge Bilgisi) bir yardımcı ilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. 1930-80 arasında ise belgelerin mahiyetini inceleme ve bunların kendilerine özgü vasıflarını araştırma çığırı açılmış, çalışmalar bu yollarda gelişmiştir. Bu bakımlardan yazar, Osmanlı Diplomatiği'nin üç safhada incelenebileceğini ileri sürmektedir :

1. Hazırlık safhası, 1604 senesinde Fransa Kralı IV. Henri ile Osmanlı hükümdarı Sultan I. Ahmed arasında akd edilen Sulh ve Ticaret Antlaşması'nın metninin 1615'te Paris'te yeni kurulan bir matbaada F. Sauary tarafından yayınlanması ile başlayan ve Georg Jacob tarafından 1919'da Budin Beylerbeyi Mustafa Paşa'ya ait 38 belgenin (*Schreiben Mustafas, des grossen Paschas von Ofen*, Kiel 1919, *Deutsche Übersetzungen türkischer Urkunden*'in 1. ve 2. cüzleri), yine aynı senede *Beiträge zum osmanischen Geldwesen* adlı kitabının yayınlanmasına kadar geçen devir olarak tanımlanmaktadır.